

Równość wyznaniowa i światopoglądowa w edukacji publicznej – rekomendacje

Kraków 2016

Wydawca:

Fundacja na Rzecz Różnorodności Polistrefa

ul. Bobrzyńskiego 39a/28, 30-348 Kraków

www.polistrefa.pl

www.rownoscwyznania.org

fundacja@polistrefa.pl

[rownoścwyznania.org](http://rownoscwyznania.org)

Obecna? Równość wyznaniowa i światopoglądowa w edukacji publicznej

Publikacja nieodpłatna, nie może być sprzedawana.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk, kopiowanie, skracanie, wykorzystanie całości tekstu może być dokonywane wyłącznie w celach niekomercyjnych, pod warunkiem podania źródła.

Broшуra powstała w ramach projektu „Obecna? Równość wyznaniowa i światopoglądowa w edukacji publicznej”.

Projekt realizowany w ramach programu Obywatele dla Demokracji finansowanego ze środków Funduszy EOG

Szanowni Państwo,

Oddajemy do Państwa rąk broszurę zawierającą rekomendacje wynikające z przeprowadzonych przez nas badań ilościowych i jakościowych, dotyczących dostępności lekcji etyki i religii innych wyznań niż rzymskokatolicka; monitoringu szkół, pod kątem przestrzegania zasady niedyskryminacji ze względu na wyznanie i światopogląd, przekazanych innym organom prowadzącym niż jednostki samorządu terytorialnego oraz analizy obowiązującego stanu prawnego¹. Zostały one podzielone ze względu na podmioty, do których są bezpośrednio adresowane.

Rekomendacje dla dyrektorów i dyrektorek szkół

1. Lekcje religii/etyki jako dobrowolne powinny być umieszczane na początku lub na końcu planu zajęć na dany dzień, bezpośrednio przed lub po innych lekcjach. W szczególności wskazane jest to w klasach zróżnicowanych pod względem wyznaniowym i światopoglądowym.
2. Informowanie rodziców i pełnoletnich uczniów o możliwości uczęszczania na lekcje religii, również innych wyznań niż rzymskokatolickie oraz na lekcje etyki, a także o możliwości pobierania nauki z obu tych przedmiotów przez jednego ucznia.
3. Informowanie rodziców i pełnoletnich uczniów o możliwości zorganizowania przez szkołę ponadobowiązkowych lekcji religii oraz etyki, nawet dla jednego chętnego ucznia, przy zastrzeżeniu, że zajęcia takie w zależności od liczby chętnych mogą odbywać się w szkole ucznia, w innej szkole lub punkcie pozaszkolnym. Przejmowanie inicjatywy w zakresie organizacji lekcji etyki i religii, w szczególności nieobarczanie zainteresowanych takimi lekcjami rodziców i uczniów ciężarem ich organizacji.

---

1 Raporty z podejmowanych przez nas działań dostępne są na www.rownoscwyznania.org.

4. Zapewnienie produktywnych i ciekawych zajęć wychowawczych dla uczniów i uczennic nieuczestniczących na lekcje religii/etyki w trakcie ich trwania.
5. Zadbanie o to, by uczniowie nieuczestniczący w lekcjach religii, zgodnie z ich decyzją lub decyzją ich rodziców, nie byli zmuszani do czynnego lub biernego uczestnictwa w takich lekcjach.
6. Dbanie o to, by szkoła była miejscem edukacji równościowej i miejscem wolnym od dyskryminacji i wykluczania uczniów ze względu na wyznawaną religię i przyjmowany światopogląd oraz by nauczyciele nie dopuszczali się opiniowania i wartościowania wyborów światopoglądowych rodziców uczniów i samych uczniów.
7. W przypadku, gdy szkoła przygotowuje wzór oświadczenia woli uczestniczenia w lekcjach religii/etyki należy pamiętać, że oświadczenie to musi być oddzielnym dokumentem, z czytelną informacją o możliwości wyboru lekcji religii (również innych wyznań niż rzymskokatolickie), możliwości wyboru lekcji etyki i możliwością wyboru ich obu.
8. Ograniczenie, a nawet zaniechanie organizacji wydarzeń stricte religijnych lub zawierających elementy religijnego ceremoniału na terenie szkół. Jeżeli już takie wydarzenia są organizowane, to koniecznym jest pytanie niewierzących lub reprezentujących wyznania inne niż rzymskokatolickie rodziców i pełnoletnich uczniów, o chęć wzięcia w nich udziału.
9. Włączanie uczniów/uczennic z mniejszości wyznaniowych i światopoglądowych w życie klasy i szkoły. Uwrażliwianie nauczycieli na fakt, że ich szczególnej uwagi wymagają ci uczniowie, którzy nie uczestniczą w wydarzeniach religijnych, które stają się udziałem większości uczniów w klasie (np. pierwsza komunია, bierzmowanie), z uwagi na duże ryzyko wykluczania tych uczniów z życia klasy.
10. Organizowanie wydarzeń edukacyjnych ukazujących różnorodność wyznaniową i światopoglądową, w szczególności w kontekście lokalnym.
11. Organizowanie spotkań z przedstawicielami i przedstawicielkami różnych wyznań oraz środowisk laickich.

12. Informowanie rodziców, uczniów, nauczycieli religii i etyki (również poprzez organy prowadzące) o terminie, w jakim należy dostarczyć zaświadczenie z pozaszkolnego punktu nauczania religii (katechetycznego) lub grupy międzyszkolnej, aby ocena z religii i/lub etyki została wpisana na świadectwo szkolne.
13. W celu zapewnienia neutralności światopoglądowej, nie należy powierzać prowadzenia lekcji etyki nauczycielom religii - katechetom i katechetkom, z uwagi na konflikt pomiędzy postulatem neutralności światopoglądowej, a nakazami wynikającymi z zapisów Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce.
14. Uwrażliwianie kadry pedagogicznej na możliwość występowania różnicowania religijnego i światopoglądowego wśród uczniów i bieżące reagowanie na występowanie zachowań nietolerancyjnych czy dyskryminacyjnych ze strony nauczycieli, innych pracowników szkoły, uczniów lub rodziców wobec przedstawicieli mniejszości.
15. Zadbanie, by każdy uczeń i uczennica, a także pracownicy szkoły czuli się w niej dobrze, niezależnie od wyznawanej religii czy bezwyznaniowości. Przestrzeń szkolna powinna być neutralna światopoglądowo. Dotyczy to zarówno sal lekcyjnych i korytarzy szkolnych, jak i publikacji zamieszczanych na stronie internetowej szkoły oraz szkolnych uroczystości i wycieczek.
16. Sprawdzenie czy w statucie szkoły i programie wychowawczym nie znajdują się zapisy mogące dyskryminować osoby ze względu na wyznawaną religię lub światopogląd.

Rekomendacje dla kuratoriów oświaty

1. Regularne wydawanie komunikatów oraz przeprowadzanie kampanii informacyjnych przypominających o zasadach organizowania nauki religii i etyki, w szczególności o możliwości uczęszczania zarówno na lekcje religii, jak i etyki.
2. Przeprowadzanie kontroli, w jaki sposób szkoły realizują obowiązek zapewnienia opieki lub zajęć wychowawczych uczniom i uczennicom nieuczęszczającym na lekcje religii i/lub etyki.
3. Organizowanie konferencji, seminariów, spotkań informacyjnych dotyczących kwestii równości wyznaniowej i światopoglądowej, w tym równego traktowania w dostępie do zajęć z religii innych niż rzymskokatolicka i etyki.
4. Przeprowadzanie kontroli, czy placówki przekazane innym niż samorząd organom prowadzącym, będące szkołami publicznymi, zachowują zasadę neutralności światopoglądowej.

Rekomendacje dla organów prowadzących

1. W przypadkach rokrocznie powtarzalnej i przewidywalnej liczby uczniów i uczennic korzystających z lekcji religii w pozaszkolnym punkcie nauczania religii (katechetycznym), należy dążyć do podpisywania z kościołami i związkami wyznaniowymi porozumień, w sprawie prowadzenia tych punktów, na okres dłuższy niż jeden rok.
2. Zbieranie i przekazywanie informacji nauczycielom religii mniejszościowych oraz etyki, w jakich terminach należy wystawić zaświadczenia z pozaszkolnego punktu nauczania religii (katechetycznego) lub grupy międzyszkolnej, aby oceny z religii i/lub etyki zostały wpisane na świadectwa szkolne.
3. W przypadkach, gdy do pozaszkolnego punktu nauczania religii/etyki uczęszczają uczniowie ze szkół prowadzonych przez różne organy prowadzące, należy dążyć do wszelkich starań, aby porozumienie pomiędzy tymi organami zostało podpisane w możliwie najkrótszym terminie.

Rekomendacje dla Ministerstwa Edukacji Narodowej

W celu zapewnienia realizacji wolności sumienia i religii, zwiększenia dostępności lekcji etyki i religii innych wyznań niż rzymskokatolickie, przeciwdziałania dyskryminacji na tle wyznaniowym i światopoglądowym oraz wyeliminowania praktyk wynikających z niejasnych przepisów prawa, konieczna jest nowelizacja Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz. U. 1992 r. Nr 36 poz. 155) lub wydanie zupełnie nowego rozporządzenia, które uwzględniałoby następujące kwestie:

1. Wskazanie adresata oświadczenia o uczestniczeniu w lekcjach religii/etyki, a także terminu, w którym oświadczenie to ma zostać złożone, aby miało moc wiążącą w najbliższym roku szkolnym.
2. Określenie procedury postępowania na wypadek nieuwzględnienia oświadczenia o uczestniczeniu w lekcjach religii/etyki, w szczególności, w sposób wyraźny, przyznanie w takiej sytuacji prawa złożenia skargi do właściwego kuratora oświaty.
3. Określenie organu odpowiedzialnego za przechowywanie oświadczeń, a także czas i sposób ich przechowywania.
4. Uregulowanie możliwości odwołania oświadczenia, w szczególności wyraźne wskazanie wymogu formy pisemnej do odwołania lub zmiany oświadczenia, a także uregulowanie wpływu odwołania lub zmiany oświadczenia na treść świadectwa szkolnego.
5. Wyraźne określenie, że pisemne oświadczenie o uczestniczeniu w lekcjach religii/etyki musi być odrębnym dokumentem oraz opracowanie wzoru takiego oświadczenia.
6. Wprowadzenie wyraźnego przepisu o możliwości uczestniczenia zarówno w lekcjach religii, jak i etyki przez każdego ucznia.
7. Zmiana terminu „pozaszkolny punkt katechetyczny” na „pozaszkolny punkt nauczania religii”. Zmiana taka pozwoliłaby uniknąć słownictwa wykluczającego wyznania niechrześcijańskie, gdyż słowo „katecheza” posiada jednoznacznie chrześcijańskie konotacje. Z kolei „pozaszkolny punkt nauczania religii” to termin o charakterze inkluzyjnym i neutralnym.

8. Wprowadzenie obowiązku informowania rodziców i uczniów o możliwości uczestniczenia w lekcjach religii/etyki – obecnie szkoły nie mają takiego obowiązku, stąd uczniowie czy ich rodzice nie zawsze wiedzą o przysługujących im prawach.
9. Wskazanie terminu zawierania porozumień, w sprawie organizacji lekcji religii w grupach międzyszkolnych lub pozaszkolnych punktach nauczania religii, pomiędzy organem prowadzącym przedszkole lub szkołę a kościołem lub związkiem wyznaniowym.
10. Wskazanie terminu zawierania porozumień, dotyczących zasad prowadzenia grup międzyszkolnych lub pozaszkolnych punktów nauczania religii, w przypadkach, kiedy uczestniczą w nich uczniowie ze szkół prowadzonych przez różne organy prowadzące.
11. Wskazanie sposobu podziału kosztów w przypadku, kiedy w jednym punkcie nauczania religii uczestniczą uczniowie ze szkół prowadzonych przez różne organy prowadzące. Rozważenie czy takim rozwiązaniem nie mogłoby być podział kosztów na poszczególne organy prowadzące, w zależności od procentowego udziału uczniów pochodzących z poszczególnych szkół.
12. Wprowadzenie obowiązku organizowania, na życzenie rodziców, lekcji etyki w przedszkolach.
13. Wprowadzenie zakazu łączenia funkcji nauczyciela religii i nauczyciela etyki przez tę samą osobę, z uwagi na konieczność zachowania niezależności światopoglądowej nauczyciela etyki.
14. Zbieranie informacji o liczbie uczniów uczęszczających na lekcje religii mniejszościowych oraz lekcje etyki.
15. Uregulowanie kwestii biernych form uczestnictwa ucznia w lekcjach religii polegających na jego przebywaniu w klasie, w której lekcja taka się odbywa. Niekiedy ta forma uczestnictwa bywa określana jako status wolnego słuchacza i wiąże się z uczestnictwem w lekcji z wyłączeniem wymagań, ocen, ewidencji nieobecności i klasyfikacji końcowej.

Konieczna jest również nowelizacja Ustawy z dnia 7 września o systemie oświaty, która reguluje obecnie tylko organizację religii.

Uzasadnionym wydaje się podjęcie szerokiej dyskusji nad kwestią przejęcia wszystkich spraw organizacyjno–dokumentacyjnych (łącznie z wystawianiem oddzielnych świadectw) związanych z lekcjami religii w ramach systemu oświaty przez kościoły i związki wyznaniowe. Takie rozwiązanie pozwoliłoby także zlikwidować problem ujawniania wyznania czy światopoglądu przed funkcjonariuszem publicznym, jakim jest dyrektor szkoły.

Niezbędne jest również stworzenie wytycznych i wskazówek dla nauczycielek i nauczycieli, w jaki sposób poruszać kwestie związane z religiami i nauczać o religiach, tak aby nie naruszać zasady neutralności światopoglądowej w edukacji publicznej, przy jednoczesnym poszanowaniu wolności sumienia i wyznania.

Rekomendacje dla Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, ośrodków szkolenia nauczycieli, nauczycieli – katechetów i uczelni wyższych pedagogicznych.

1. Wprowadzenie lub rozwinięcie, w ramach programów kształcenia na humanistycznych kierunkach pedagogicznych i kierunkach przygotowujących do nauczania religii, treści o charakterze religioznawczym przekazujących obiektywne, niewartościowane informacje na temat religii świata.
2. Przygotowanie i uwrażliwienie przyszłych nauczycieli i katechetów na występowanie różnorodności wyznaniowej na terenie Polski, zarówno historycznie, jak i współcześnie.
3. Przygotowanie kadry nauczycielskiej i wychowawczej na potencjalnie występujące uprzedzenia i sytuacje konfliktogenne, wynikające z występowania różnorodności wyznaniowej i światopoglądowej wśród uczniów i rodziców oraz wskazanie możliwych metod i sposobów zaradzenia im.

Analiza obowiązującego stanu prawnego wskazuje na konieczność nowelizacji ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania tak, aby obejmowała ona również dyskryminację ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd w obszarze edukacji, w celu zapewnienia większej ochrony osób doświadczających dyskryminacji na tle wyznaniowym i światopoglądowym.

Zapraszamy na naszą stronę internetową www.rownoscwyznania.org, na której znajdują się, m.in.:

- informacje z zakresu prawa oświatowego, wyznaniowego oraz antydyskryminacyjnego;
- odpowiedzi na najczęściej napływające do nas pytania;
- publikacje wydane przez naszą fundację.

Możecie Państwo również skorzystać z bezpłatnej konsultacji prawnej w naszej fundacji, pisząc na adres biuro@rownoscwyznania.org lub dzwoniąc 691 789 579

równośćwyznania.org

Obecna? Równość wyznaniowa i światopoglądowa w edukacji publicznej